

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาแนวคิดการสร้างพลังชุมชนในพุทธปรัชญา มีวัตถุประสงค์ 2 ประการคือ 1) เพื่อสืบค้นหาหลักธรรมในพุทธปรัชญาที่เกี่ยวข้องกับการสร้างพลังชุมชน และ 2) เพื่อวิเคราะห์หลักธรรมและนำมาอธิบายประยุกต์ใช้ในการสร้างพลังชุมชน โดยใช้วิธีการศึกษาแบบการวิจัยเชิงเอกสาร ค้นคว้า รวบรวม และวิเคราะห์ข้อมูลจากพระไตรปิฎก อรรถกถา บทความ และเอกสารวิชาการต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสร้างพลังชุมชน แล้วนำเสนอในเชิงพรรณนาโวหาร

จากการศึกษา พบว่า พระพุทธศาสนามีหลักธรรมคำสอนต่างๆ มากมายหลายหมวด แต่ละหมวดมีระดับความลึกซึ้งที่แตกต่างกัน ทั้งในทางโลกียธรรมและโลกุตตรธรรมและภายในหลักธรรมแต่ละหมวดก็มีข้อปลีกย่อยหรือมีองค์ประกอบต่างๆ ที่เชื่อมโยงกัน ส่งเสริม สนับสนุน เกื้อกูลทั้งภายในหมวดเดียวกันและระหว่างหมวดเป็นดังโครงข่ายใยแมงมุม หลักการของพุทธปรัชญาที่สำคัญประการหนึ่ง คือ พุทธปรัชญาเป็นกระบวนการฝึก อบรมและพัฒนามนุษย์ให้รู้ เข้าใจและมีทำ ที่ถูกต้องต่อสิ่งต่างๆ และสามารถนำมาปฏิบัติได้จริง รวมทั้งรู้และเข้าใจในผลของการปฏิบัตินั้นด้วย ไม่ใช่เพียงแค่คิด รู้ เข้าใจเฉพาะแต่ในทฤษฎีเท่านั้น เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการกระทำ(กรรมวาทและกิริยาวัต) เป็นศาสนาแห่งความเพียรพยายาม ไม่ใช่ศาสนาแห่งการอ่อนหวาน ร้องขอ แต่ต้องลงมือทำด้วยตัวเอง จากแนวคิดดังกล่าวนี้สามารถนำมาประยุกต์ใช้สร้างพลังชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งได้ โดยมีลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. การสร้างพลังความคิดหรือสัมมาทิฐิร่วม เป็นการสร้างให้ชุมชนมีพลังความคิด รู้ เข้าใจว่าสิ่งที่ชุมชนประสบอยู่นั้นคืออะไร อยู่ในสภาวะอย่างไร มีอะไรเป็นเหตุปัจจัย จะเข้าไปเกี่ยวข้องหรือมีทำที่ต่อสิ่งนั้นอย่างไร และเมื่อเข้าไปเกี่ยวข้องแล้วต้องรู้และเข้าใจว่าจะได้รับผลหรือประโยชน์อย่างไร

2. การสร้างพลังการกระทำ เป็นการนำพลังความคิดหรือสัมมาทิฐิร่วมสู่การปฏิบัติให้เกิดผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมาย ไม่ใช่เพียงแค่คิดเท่านั้นแต่ต้องลงมือทำด้วยตัวของชุมชนเอง และต้องทำด้วยความรัก สามัคคี มีความพร้อมเพรียง จึงจะถือเป็นพลังชุมชนที่สมบูรณ์

3. การสร้างความมีระเบียบวินัยและการป้องกันความเสื่อมสลายของชุมชน ขั้นตอนนี้ถือเป็นการสร้างให้ชุมชนมีความเคารพกฎกติกาของชุมชน และสร้างให้ชุมชนมีความสามัคคี ประองดองพร้อมเพรียง เป็นเอกภาพในชุมชน รวมทั้งสร้างให้ชุมชนสามารถป้องกันความล่มสลายของชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากกระแสสังคมโลกภายนอก

ในแต่ละขั้นตอนมีรายละเอียดพอสรุปได้ดังนี้

1. การสร้างพลังความคิดหรือการสร้างสัมมาทิฐิร่วม

สัมมาทิฐิคือความเห็นชอบ เห็นตามสภาวะที่เป็นจริง ไม่บิดเบือน คลาดเคลื่อน เลื่อนลอย สัมมาทิฐิถือว่ามีความสำคัญมาก เพราะสัมมาทิฐิอยู่ในฐานะที่เป็นประธาน เป็นตัวนำ เป็นหัวหน้าในการที่จะนำเข้าสู่องค์มรรคข้ออื่นๆในอัฐมรรค หากบุคคลใดไม่เกิดสัมมาทิฐิคือไม่มีจักษุทิฐิ บุคคลนั้นย่อมจะประกอบกรรมด้วยกุศลธรรม และในทางตรงกันข้าม ถ้าบุคคลนั้นมีสัมมาทิฐิก็เป็นการง่ายที่บุคคลนั้นจะประกอบกรรมด้วยกุศลธรรม สัมมาทิฐิจึงเป็นเสมือนประตูที่จะพาเข้าสู่การกระทำที่ดีงาม

การสร้างสัมมาทิฐิร่วม คือ การสร้างทิฐิ(ความเห็น)ของกลุ่มคนผู้มีทิฐิแตกต่างกันให้เกิดมีความคิดเห็นร่วมกัน ตรงกัน เป็นไปในทิศทางเดียวกัน หากชุมชนเกิดสัมมาทิฐิร่วมแล้วชุมชนนั้นก็กำลังเปิดประตูสู่การกระทำที่ดีงามได้เช่นกัน

การเสริมสร้างสัมมาทิฐิร่วมให้เกิดขึ้นนั้นจะต้องอาศัยปัจจัย 2 ประการที่เชื่อมโยงกัน ส่งเสริม สนับสนุนกัน คือ ปัจจัยภายนอก(ปรโตโมสะ) และปัจจัยภายใน(โยนิโสมนสิการ)

1.1 ปรโตโมสะหรือปัจจัยภายนอก หรือปัจจัยทางสังคม คือการอาศัยบุคคลอื่นหรือสิ่งแวดล้อมรอบตัวมาช่วยชี้แนะช่องทาง ชักนำให้เกิดสัมมาทิฐิ ปรโตโมสะเป็นวิธีการเริ่มต้นด้วยศรัทธา คือศรัทธาต่อผู้อื่น แต่ผู้อื่นในที่นี้จะต้องมีคุณสมบัติ 2 ประการ คือ

1.1.1 มีคุณสมบัติของความเป็นคนดี(สัตบุรุษ)อยู่ในตัวเอง คือ มีหลักธรรมที่เรียกว่า สัปปริสธรรม 7 ประการ ได้แก่ การรู้จักเหตุ รู้จักหลักความจริง รู้หลักการ รู้จักกฎเกณฑ์แห่งเหตุผล(สัมมัญญตา) รู้ความหมาย รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์ รู้จักผลที่จะเกิดขึ้นจากการกระทำ(อัตตัญญตา) ความรู้จักตน เข้าใจตนเองในฐานะต่างๆ(อัตตัญญตา) เช่น เพศ อายุ ความสามารถ เป็นต้น ความรู้จักประมาณ ความพอดี(มัตตัญญตา) ความรู้จักกาลเวลาอันเหมาะสม(กาลัญญตา) ความรู้จักบริษัท รู้จักชุมชนคนหมู่มา(ปริสัจญตา) ว่าเป็นอย่างไร มีลักษณะ

อย่างไร และรู้จักบุคคลว่าแต่ละคนนั้นมีความแตกต่างกัน เพื่อที่จะเข้าไปเกี่ยวข้องได้ถูกต้อง เหมาะสม(บุคคลัญญาตา)

1.1.2 คุณสมบัติเฉพาะสำหรับทำหน้าที่ต่อบุคคลอื่น คือ มีหลักธรรมที่เรียกว่า กัลยาณมิตรธรรม 7 ประการ ได้แก่ เป็นผู้น่ารักใคร่พอใจ(ปิโย) เป็นผู้มีความประพฤติสมแก่ฐานะ นำเคารพ(ครุ) เป็นผู้มีความรู้มีภูมิปัญญาควรแก่สรรเสริญ(ภาวนีโย) เป็นผู้ฉลาดพูด พูดให้ได้ผล เป็นที่ปรึกษาที่ดี(วัตตา จะ) เป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำพร้อมรับฟังคำวิพากษ์วิจารณ์(วจนักษโม) เป็นผู้พูดด้วยคำลึกซึ้ง อธิบายเรื่องที่ยุ่งยากซับซ้อนให้เข้าใจได้(คัมภีรญจะ กถัง กัตตา) เป็นผู้ไม่ชักนำไปในทางที่เสื่อมเสีย(ใน จัญฐานะ นิโยชเย)

นอกจากนี้ยังมีหลักธรรมเสริม หรือช่วยผู้ที่ยังไม่สามารถเป็นปรโตโมสะที่สมบูรณ์ แม้หลักธรรมเหล่านี้จะไม่เกี่ยวข้องโดยตรง แต่ก็มีเกี่ยวข้องโดยอ้อมในลักษณะที่เป็นแนวทางการพัฒนา ฝึกฝน อบรมตนเองให้มีคุณสมบัติของปรโตโมสะที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น หลักธรรมเหล่านั้น ได้แก่ วิธีการคิดและมองสิ่งต่างๆว่าไม่มีสิ่งใดอยู่ได้โดยลำพัง แต่ทุกสิ่งล้วนมีเหตุมีปัจจัยอาศัยเกี่ยวเนื่องกัน (หลักปฏิจจสมุปบาท) การลด ละ เลิก ตัณหา ทิฏฐิ มานะ(การขจัดปญฺจธรรม) การไม่มีความลำเอียงเพราะความรัก ความชัง ความหลงและความกลัว(การกำจัดอคติ) มีการคิดพิจารณาไตร่ตรองไม่เชื่อหรือยึดถืออะไรโดยง่าย(กาลามสูตร) รู้จักพูดและสื่อความหมายให้ผู้อื่นเข้าใจ(วิธีการพูด)

1.2 โยนิโสมนสิการ(การกระทำในใจโดยแยบคาย) หรือปัจจัยภายในตัวบุคคล คือ การใช้ความคิดที่ถูกวิธี ความรู้จักคิด คิดมีระเบียบ คิดมีเหตุผล คิดเร้ากุศล ไตร่ตรองตามแนวเหตุปัจจัย เมื่อได้รับฟังสิ่งใดมา ก็นำมากระทำในใจโดยแยบคาย รู้จักคิดแยกแยะ วิเคราะห์ สังเคราะห์ เพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ถูกต้อง สอดคล้องกับสภาวะที่เป็นจริง ผู้ที่มีโยนิโสมนสิการคือผู้ที่มีอิสระในความคิด มีความคิดเป็นของตนเอง ไม่เชื่อฟัง ศรัทธาผู้อื่นโดยปราศจากเหตุผลของตนเอง วิธีโยนิโสมนสิการหรือวิธีกระทำในใจโดยแยบคาย ได้แก่

1.2.1 วิธีคิดแบบสาวเหตุปัจจัย เป็นวิธีคิด พิจารณาให้เข้าใจในสภาวะของสิ่งทั้งหลายว่าต่างก็เป็นเหตุปัจจัยกัน อาศัยกัน ส่งผลสืบทอดกัน

1.2.2 วิธีคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบหรือกระจายเนื้อหา เป็นวิธีคิด พิจารณาให้เข้าใจว่า สิ่งนั้น สถานการณ์นั้น โดยภาพรวมมีอะไรเป็นส่วนประกอบบ้าง

1.2.3 วิธีคิดแบบสามัญลักษณะหรือวิธีคิดแบบรู้เท่าทันธรรมดา เป็นวิธีคิดเพื่อให้เกิดความเข้าใจในความไม่คงทนถาวร ทุกสิ่งล้วนมีความเปลี่ยนแปลงไปเป็นธรรมดา

- 1.2.4 วิธีคิดแบบอริยสัจหรือวิธีคิดแบบแก้ปัญหาคือ เป็นวิธีคิดสืบสาวหาสาเหตุ ต้นตอของปัญหาเพื่อเตรียมแก้ไข แล้วกำหนดเป้าหมายและหาวิธีแก้ไขให้ตรงจุด
- 1.2.5 วิธีคิดตามหลักการและความมุ่งหมาย เป็นวิธีคิด พิจารณาให้เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างหลักการกับจุดมุ่งหมาย เพื่อลงมือปฏิบัติให้ได้ผลตามหลักการหรือจุดมุ่งหมายนั้น
- 1.2.6 วิธีคิดแบบคุณโทษและทางออก เป็นวิธีคิด พิจารณาข้อดี ข้อเสีย ของสิ่งต่างๆ และมองเห็นทางออก มองเห็นจุดมุ่งหมาย และรู้ว่าจุดมุ่งหมายที่จะไปนั้นคืออะไร เป็นอย่างไร
- 1.2.7 วิธีคิดแบบคุณค่าแท้ คุณค่าเทียม เป็นวิธีคิดให้เข้าใจถึงสาระอันเป็นแก่นแท้ของสิ่งต่างๆ เช่น คุณค่าแท้ของอาหารคืออาหารนั้นมีคุณค่าทางโภชนาการ คุณค่าเทียม คือ มีรสอร่อย เป็นต้น
- 1.2.8 วิธีคิดแบบอุปายปลูกเร้าคุณธรรม เป็นการเลือกวิธีคิดในทางที่เป็นประโยชน์ เพื่อการฝึก อบรม พัฒนาตนเองและสังคม
- 1.2.9 วิธีคิดแบบเป็นอยู่ในปัจจุบัน เป็นวิธีคิดเพื่อให้อยู่กับปัจจุบัน ไม่อาลัยอาวรณ์อดีต ไม่พะวงเรื่องอนาคต แต่เน้นการกระทำในปัจจุบันและสามารถปฏิบัติได้ไม่เพ้อฝันไร้จุดหมาย
- 1.2.10 วิธีคิดแบบวิภาษวาท เป็นวิธีคิด วิเคราะห์ แยกแยะ ให้ครบทุกด้าน ไม่จับด้านใดด้านหนึ่งขึ้นมาวินิจฉัยตีขลุมลงไปอย่างนั้นทั้งหมด

การสร้างให้คนนอกชุมชนและคนในชุมชนเกิดสัมมาทิฐิร่วมกัน กลุ่มคนทั้งสองจะต้องพยายามพัฒนาตนเองให้มีคุณสมบัติเป็นปรัตโหมสะที่ดี ที่พร้อมจะรับฟังความคิดเห็นของฝ่ายตรงข้ามด้วยเหตุผลโดยปราศจากอคติใดๆ แล้วนำข้อคิดเห็นนั้นเข้าสู่การกระทำในใจด้วยตนเอง(โยนิโสมนสิการ)

ปรัตโหมสะและโยนิโสมนสิการเป็นปัจจัยที่ส่งเสริม เกื้อหนุนกัน กล่าวคือปรัตโหมสะหรือความเป็นกัลยาณมิตรจะเป็นผู้ชี้ช่องทางชักนำ(การเสวนา สดับธรรม)ให้เกิดศรัทธา ศรัทธาจะเชื่อมต่อกับโยนิโสมนสิการ เกิดการกระทำในใจ ด้วยวิธีคิดและด้วยเหตุผลของตนเอง จนเกิดความเข้าใจได้ด้วยตนเอง นั่นคือสัมมาทิฐิร่วมได้เกิดขึ้นแล้ว สัมมาทิฐิร่วมคือทุกคนเห็นร่วมกันว่าสิ่งนั้นคืออะไร มีสภาวะอย่างไร สิ่งนั้นมีอะไรเป็นเหตุปัจจัย มองเห็นวิถีทางหรือแนวทางปฏิบัติต่อสิ่งนั้นอย่างถูกต้อง ถูกทาง และมองเห็นว่าเมื่อลงมือปฏิบัติแล้วจะเกิดผลอะไร อย่างไร สัมมาทิฐิร่วมนี้เป็นการสร้างพลังทางความคิดเห็น(การรวมพลังทางความคิด)ที่จะผลักดันสู่การกระทำต่อไป

2. การสร้างพลังการกระทำ

การสร้างพลังการกระทำ คือการนำพลังความคิดหรือสัมมาทิฐิร่วมสู่การปฏิบัติให้เกิดผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย ในพุทธศาสนามีหลักธรรมคำสอนที่สามารถอธิบายประยุกต์ใช้ได้ และที่สำคัญและเห็นได้ชัดเจน คือ อิทธิบาท 4

อิทธิบาท 4 เป็นคุณธรรมที่จะนำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย คือชุมชนต้องมีใจรักที่จะทำสิ่งนั้น อยากเห็นสิ่งนั้นบรรลุผลสำเร็จ(เกิดฉันทะ) ชุมชนมีความเพียรพยายามที่จะทำสิ่งนั้นอย่างถึงที่สุด ไม่ย่อท้อ ไม่ปล่อยปละละเลย(วิริยะ) ชุมชนเอาใจจดจ่ออยู่กับสิ่งนั้น(จิตตะ) และชุมชนต้องหมั่นคิดไตร่ตรองตรวจสอบ พิจารณาหาเหตุผล เพื่อการแก้ไขปรับปรุงอยู่เสมอ(วิมังสา)

ความมุ่งมั่นของชุมชนที่จะทำงานนั้นให้สำเร็จด้วยความรัก ความสามัคคีมีเอกภาพในการทำงานของหมู่คณะถือเป็นพลังการกระทำของชุมชน

3. การสร้างความรัก ความสามัคคีในชุมชน

การสร้างความรัก ความสามัคคีในชุมชน มีหลักธรรมหนึ่งที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้คือ สาราณียธรรม 6

สาราณียธรรม 6 เป็นหลักธรรมที่สร้างให้เกิดความรัก ความสามัคคีของชุมชน ซึ่งชุมชนจะต้องมีคุณธรรมเหล่านี้ คือ มีเมตตาทายกรรมต่อกัน(ช่วยเหลือกิจธุระของเพื่อนสมาชิกด้วยความเต็มใจ) มีเมตตาวจีกรรม(ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอน แนะนำ ตักเตือนด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ) มีเมตตาโมกขกรรม(ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน) มีสาธารณโภคี(มีการแบ่งปัน เหลือแจกจ่ายให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอย บริโภคทั่วกัน) มีศีลสามัญญตา(มีความประพฤติสุจริตดีงาม) มีทิฐิสามัญญตา(มีความเห็นชอบร่วมกันในข้อที่เป็นหลักการสำคัญที่จะนำไปสู่การขจัดปัญหาต่างๆ) สาราณียธรรม 6 จะช่วยเสริมสร้างความรัก ความสามัคคี สร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกันและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชุมชน

4. การสร้างความมีระเบียบวินัยของชุมชน

เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยและความสงบสุขของชุมชน ชุมชนจำเป็นต้องมีกฎ กติกา ที่ยึดถือและปฏิบัติร่วมกันอย่างเคร่งครัด การเคารพกฎ กติกา ของมวลสมาชิกนี้แสดงให้เห็นถึงความมีวินัยของหมู่คณะ ดังที่พระพุทธองค์ได้เปรียบลักษณะที่บัญญัติ “เป็นเสมือนหนึ่งด้ายที่ร้อย

ดอกไม้ต่างพรรณ ที่ร้อยดอกไม้ดีแล้ว แม้ลมก็ไม่กระจาย ขจัดไม่ได้ซึ่งดอกไม้เหล่านั้น" ลึกซึ้งทบทวนที่บัญญัติจึงเปรียบเสมือนเครื่องมือหรืออุปกรณ์ที่จะร้อยรัดมวลสมาชิกในชุมชนอยู่ร่วมกันด้วยความ เป็นระเบียบเรียบร้อย สงบสุข

จากแนวคิดเรื่องพระวินัยปิฎกสามารถนำมาอธิบายประยุกต์ใช้ในการสร้างให้ชุมชนมีความ เป็นระเบียบเรียบร้อยและสงบสุขได้ ดังนี้

4.1 เนื้อหาในบทบัญญัติ(กฎ กติกา) จะต้องสอดคล้องกับกรอบทั้งหมดของหลักการหรือ จุดมุ่งหมาย(ในที่นี้หมายถึงสัมมาทิฐิร่วม) และเมื่อปฏิบัติตามแล้วสามารถบรรลุหลักการหรือจุด มุ่งหมายนั้นได้ ไม่คลาดเคลื่อนเลือนลอย

4.2 การกำหนดบทลงโทษต่อผู้ละเมิดข้อบัญญัติ(กฎ กติกา) ต้องพิจารณาความหนัก เบาจากข้อบัญญัติแต่ละข้อว่ามีความใกล้(ง่าย) หรือไกล(ยาก) ที่จะเข้าถึงหลักการหรือจุดมุ่งหมาย นั้นมากน้อยเพียงใด หากข้อบัญญัตินั้นใกล้ ง่าย และเร็ว ที่จะเข้าถึงหลักการหรือจุดมุ่งหมาย ถ้ามี การละเมิดบทลงโทษต้องหนัก ขณะเดียวกันถ้าข้อบัญญัตินั้นไกล ยาก และช้าที่จะเข้าถึงหลักการ หรือจุดมุ่งหมาย ถ้ามีการละเมิดบทลงโทษต้องเบาลงตามลำดับ

4.3 จุดมุ่งหมายของการบัญญัติกฎ กติกา จุดมุ่งหมายนอกจากจะเป็นเครื่องมือสร้างความ เป็นระเบียบเรียบร้อยของชุมชน และเปิดโอกาสให้สมาชิกปฏิบัติได้อย่างสะดวกแล้ว บทบัญญัติแต่ ละข้อต้องสอดคล้อง ไม่ขัดกับสิ่งที่ตั้งงามที่มีอยู่ในชุมชน เช่น ความเชื่อ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมที่ดำรงเป็นต้น

4.4 กระบวนการบัญญัติกฎ กติกา จะต้องเกิดจากการปรึกษาหารือ ประชุมร่วมกันใน บรรยากาศที่เป็นกัลยาณมิตร ไม่ใช่เกิดจากผู้ใดคนหนึ่งกำหนดขึ้นโดยลำพัง จากนั้นก็ประกาศ ให้มวลสมาชิกรับทราบและถือปฏิบัติโดยทั่วกัน

เมื่อสมาชิกถือปฏิบัติตามกฎ กติกา เคารพกฎ กติกา ความมีวินัยก็จะเกิดขึ้นในชุมชน ความมีวินัยของชุมชนเป็นเครื่องชี้วัด(Indicator)หนึ่งที่จะชี้ว่าชุมชนมีพลังความเข้มแข็งมากน้อย เพียงใด

5. การป้องกันความเสื่อมสลายของชุมชน

เนื่องจากกระแสสังคมโลกภายนอกได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ในโลกยุคข้อมูลข่าวสาร ชุมชนจึงหลีกเลี่ยงไม่พ้นที่จะถูกระทบจากกระแสสังคมโลกภายนอก การป้องกันไม่ให้ชุมชนไหล ตามกระแสนี้โดยไร้เหตุผล มีหลักธรรมหนึ่งที่สามารถนำมาอธิบายประยุกต์ใช้ช่วยป้องกันการเสื่อม สลายของชุมชนคือหลักธรรมที่เรียกว่า "อปปริหานิยธรรม 7" อันเป็นหลักธรรมที่ช่วยสร้างความมั่น

คงให้กับชุมชน หากปฏิบัติตามหลักธรรมนี้ ชุมชนจะมีความมั่นคงและชุมชนจะยังสามารถดำรงความเป็นตัวของตัวเอง รักษาหลักการหรือจุดมุ่งหมายเดิม(สัมมาทิฏฐิร่วมเดิม)ไว้ได้ โดยไม่เสื่อมสลายไปตามกระแสสังคมโลกภายนอก ซึ่งไม่รู้ว่าจะไปสู่สิ่งดีหรือสิ่งเลว อปทานิยธรรม มี 7 ประการ ที่ชุมชนจะต้องมี คือ ชุมชนต้องหมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์ พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม และพร้อมเพรียงกันปฏิบัติภารกิจ ไม่บัญญัติและเลิกล้มข้อบัญญัติโดยไม่ได้ผ่านความเห็นชอบของชุมชน สมาชิกของชุมชนให้ความเคารพเชื่อฟังผู้อาวุโสซึ่งมีประสบการณ์ชีวิตมาก่อน ให้เกียรติซึ่งกันและกัน ชุมชนมีความเคารพในคุณงามความดี เชิดชูวัฒนธรรมรวมทั้งภูมิปัญญาที่งดงามของบรรพบุรุษ และชุมชนรู้จักแสวงหาและรักษาคนดีให้อยู่ในชุมชน

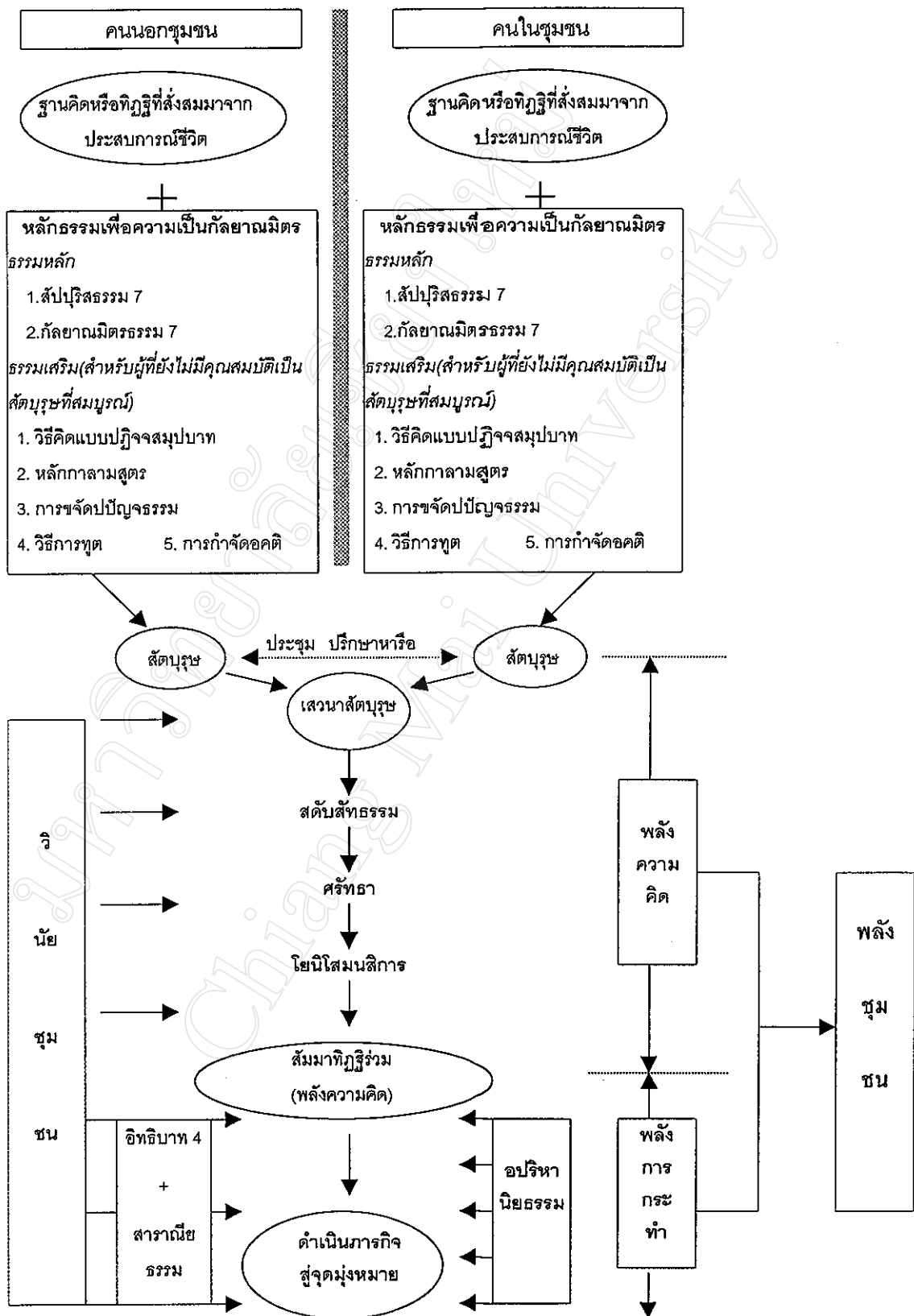
หลักอปทานิยธรรมเป็นหลักธรรมที่จะช่วยสร้างความมั่นคงให้กับชุมชน อปทานิยธรรมจึงเปรียบเสมือนเป็นภูมิคุ้มกันของชุมชน ที่จะช่วยป้องกันสิ่งแปลกปลอมจากสังคมภายนอกและยังช่วยให้ชุมชนสามารถเลือกรับปรับใช้สิ่งใหม่ วัฒนธรรมใหม่ที่หลั่งไหลเข้าสู่ชุมชนได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

กล่าวโดยสรุป ในพุทธปรัชญามีหลักธรรมคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและสามารถนำมาอธิบายประยุกต์ใช้ในการสร้างพลังชุมชนได้ กล่าวคือ

การสร้างพลังชุมชนนั้น เริ่มต้นด้วยการสร้างพลังทางความคิดด้วยกระบวนการสร้างสัมมาทิฏฐิร่วม(โดยอาศัยกระบวนการธรรม ปรโตโฆสะและโยนิโสมนสิการ) จากนั้นนำพลังความคิดนี้สู่การปฏิบัติให้เกิดผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย เป็นพลังการกระทำ(ด้วยกระบวนการธรรม อิทธิบาท 4) แล้วสร้างความรัก สามัคคีและมีเอกภาพให้เกิดขึ้นในชุมชน(ด้วยกระบวนการธรรม สาราณียธรรม 6) จากนั้นเสริมสร้างชุมชนให้อยู่ร่วมกันด้วยความมีระเบียบวินัย(โดยการประยุกต์แนวคิดเรื่องวินัยในพระวินัยปิฎก) ขณะเดียวกันชุมชนเองก็ต้องมีภูมิคุ้มกันจากกระแสโลกภายนอก(ด้วยกระบวนการธรรม อปทานิยธรรม 7)

นี่คือแนวคิดการสร้างพลังชุมชนในพุทธปรัชญา ซึ่งหากปฏิบัติตามขั้นตอนเหล่านี้ได้พึงหวังได้ว่าชุมชนนั้นจะเกิดพลังชุมชนที่เข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเองได้และนำไปสู่การพัฒนาชุมชนของตนเองได้อย่างยั่งยืน

เพื่อให้ง่ายต่อความเข้าใจสามารถเขียนแผนภาพสรุปแนวคิดการสร้างพลังชุมชนในพุทธปรัชญา ดังแผนภาพที่ 7 หน้าถัดไป

แผนภาพที่ 7 แสดงสรุปแนวคิดการสร้างพลังชุมชนในพุทธปรัชญา

ข้อเสนอแนะ

จากวัตถุประสงค์และผลการศึกษาแนวคิดการสร้างพลังชุมชนในพุทธปรัชญา ที่ได้นำเสนอมานั้น เป็นเพียงส่วนหนึ่งของหลักการสำคัญในพุทธปรัชญาเท่านั้น หลักการสำคัญอื่นที่อยู่นอกเหนือวัตถุประสงค์และขอบเขตการศึกษาค้างนี้ แต่มีส่วนสัมพันธ์กับการสร้างพลังชุมชนที่น่าจะศึกษาต่อ เช่น การสร้างพลังชุมชนตามแนวทางสายกลาง(อริยมรรค) การสร้างพลังชุมชนตามหลักธรรมที่เรียกว่า “พละ 5” (ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิและปัญญา) เป็นต้น

อย่างไรก็ตามการศึกษาแนวคิดต่างๆในพุทธปรัชญาจะเกิดประโยชน์สูงสุดนั้น ควรจะเป็นการศึกษาที่สามารถชี้ช่องทางและนำมาประยุกต์ใช้ได้ ในสังคมปัจจุบัน โดยเฉพาะการศึกษาแนวคิดการฝึก อบรม พัฒนาคนและสังคมตามหลักไตรสิกขา(ศีล สมาธิ ปัญญา) ซึ่งเป็นฐานความคิดสำคัญต่อการนำไปขยายผลและประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านต่างๆ เช่น การพัฒนาทางการศึกษา การพัฒนาด้านการเมืองการปกครอง การพัฒนาด้านการสาธารณสุข และการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม เป็นต้น